

Jag välkomnar Olof Johansson-Stenmans (OJS) och Erik Mohlins (EM) granskning av de argument jag framfört vad gäller de etiska effekterna av utbildningar i ekonomi. Den bygger emellertid på några missförstånd och felläsningar. För det första är detta från min sida inte ett utslag av ett "turf war" gentemot ämnet nationalekonomi vilket de tycks ta för givet. Jag har riktat minst lika stark kritik vad gäller denna problematik till min egen disciplin, t ex i artikeln *"Is Political Science Producing Technically Competent Barbarians"* från 2005 och i den nyligen publicerade *"Guilty as Charged? Human Well-Being and the Unsung Relevance of Political Science"* från 2015. För det andra är mitt förslag till Kungl. Vetenskapsakademien att man just skall göra en granskning av bärigheten i den forskning jag hänvisar till. Det är ju fullt möjligt att en sådan granskning skulle visa att beläggen inte håller men min egen tolkning är som sagt den motsatta. För det tredje beror våra olika tolkningar av de forskningsresultat jag hänvisar till förmodligen på att vi har olika definitioner av vad som skall räknas som korruption. OJS och EM verkar begränsa detta till mutor men den ståndpunkten är nu tämligen förlegad inom korruptionsforskningen. Istället pekar på man på olika former av favoritism såsom nepotism, klientelism och det som kommit att benämnas neo-patrimonialism. Här innefattas kan man säga olika sätt att agera "fri-passagerare" när det gäller att skapa och bevara "public goods" såsom en fungerande rättsstat, en meritbaserad offentlig tjänstemannakår och normer såsom social tillit och pålitlighet. Korruption visar sig i denna tappning vara mera av ett så kallat "collective action" problem i så motto att de flesta aktörer i svårt korrupta samhällen inser att dessa former av opportunistiskt beteende är skadligt men de deltar likväl eftersom de uppfattar att det är meningslöst att vara den ende hederliga spelaren i ett "ruttet spel".

Detta synsätt innebär att många andra former av asocialt beteende än just bara mutor kommer att räknas som orsaksfaktorer till korruption, t ex att inte vara pålitlig, att ljuga och att försöka agera "fri-passagerare" när det gäller att skapa och bevara "public goods". Detta är skälet till att jag också hänvisat till studier som behandlar dessa former av anti-socialt handlande. En fjärde punkt är de önskar koncentrera diskussionen till nationalekonomin. Jag har emellertid medvetet valt att inte enbart innefattat nationalekonomi utan det bredare "ekonomi" i min analys. Priset har nämligen intressant nog officiellt faktiskt två olika namn. På svenska är det ett pris i "ekonomisk vetenskap", dvs singularis, men på engelska är det ett pris i "economic sciences", dvs plural och jag har gått på det senare, dvs att även företagsekonomi måste räknas in. Flera av de som fått priset (t ex Williamson, Ostrom och Simon) måste sägas ha haft störst koppling till den senare disciplinen. En femte sak är att EJS och EM är kritiska till

att jag referat till studier som är översikter av forskningen. Jag kan inte se att detta är ett problem, varför skrivs alls sådana studier om man inte skall använda dem? Jag är ju inte heller helt ensam om min tolkning av forskningsläget. En världsledande ekonom som Jeffrey Sachs har t ex nyligen framfört att,

“students trained in egoistic game theory, notably in university courses in neoclassical economics, are less likely to cooperate in laboratory settings. There is now a large literature on the lower levels of pro-sociality of economics students compared with non-economics students. The findings of low pro-sociality among economics students are robust; the interpretation, however, has differed between those who have identified self-selection as the cause and those who have identified the content of neoclassical economics training as the cause. In short, does economics attract students with low tendencies towards pro-sociality, or does it make them? The answer, after three decades of research, seems to be both. There is an element of self-selection, but there is also a clear “treatment effect,” according to which pro-sociality declines as the result of instruction in mainstream, egoistic game theory and neoclassical economics more generally” (Sachs, 2015, s 159).

En annan världsledande forskare, Amitai Etzioni (2015), har också nyligen kommit till samma slutsats. Luigi Zingales vid University of Chicago har i en mycket uppmärksam bok ägnat ett helt kapitel åt detta problem och särskilt påtalat att ekonomutbildningar vanligtvis inte lever upp till vad som krävs när det gäller etikens område utan tvärtom skapar en elit som är ”less concerned about the common good” (Zingales, 2012, s. 175)

Elinor Ostrom, mottagare av ekonomipriset 2009, tillhör också de som varnat för konsekvenserna av den människosyn som etableras hos de studenter som utbildas i ett snävt ekonomistiskt tänkande. I sin *Presidential Address* till det Amerikanska statsvetarförbundets årskongress 1998 uttalade hon följande varning: ”*We are producing generations of cynical citizens with little trust in one another Given the central role of trust in solving social dilemmas, we may be creating the very conditions that undermine our own democratic ways of life*” (Ostrom, 1998, s. 18). Ordföranden i årets priskommitté, professor Tore Ellingsen vid Handelshögskolan i Stockholm har faktiskt kommit till samma slutsats. I sitt tal till

studenterna vid Handelshögskolans diplomering 2001 (som han haft vänligheten att skicka mig) anförde han att ”Vad som står helt klart är dock att ekonomistudenterna är relativt själviska, och det finns anledning att begrunda vad det kan leda till.” Ellingsen anförde i detta tal vidare att ”En välutbildad egoist i ledande befattning är en synnerlig fara för sin omgivning. Kan underställda medarbetare lita på hans muntliga löften? Kan leverantörer våga investera i specialiserad utrustning utan fruktan för att priserna kommer att förhandlas ner när investeringen är gjord? Kan ägarna lita på att egoisten tänker på deras avkastning och inte bara sitt eget välmående? Detta är allvarliga bekymmer.”

Sedan jag skrev mitt brev till KVA har ledare för tre olika forskningsprojekt som handlar om denna problematik skickat mig sina resultat som alla understöder min tes om att ekonomistudenterna skiljer ut sig från andra studenter i ”public goods” experiment eller surveys. Caroline Puffrey från Université de Lausanne skriver: *“our results robustly and repeatedly reveal strong associations between the adherence to self-enhancing values of power and achievement (those closest to the rational Homo Economicus) and cheating, workplace deviance both anti-colleague and anti-organization as well as emotional exhaustion”*. Sven Steinmo från European University Institute i Florens skriver att deras “public goods” experiment nyligen utförda i England, Rumänien, Sverige, Italien och USA visar att *“those who study and are taught the neo-classical brand of economics are more likely to defect and cheat on the public good than economists who have been trained in other schools of thought.”* Tim Kasser (2016, 10:41) sammanfattar forskningsläget inom psykologin när det gäller effekterna inom förestagsvärlden av denna slags etiska orientering som varandes *“negatively correlated with caring about corporate social responsibility positively correlated with interpersonally deviant workplace behaviors predict more competitive (and less cooperative) behavior in the Prisoner’s Dilemma Game, even when playing with friends”*. Jag har också blivit uppmärksam på Jason Childs forskning som handlar om beredvilligheten att ljuga i “public goods” experiment, Hans resultat visar att *“those subjects identified as majoring in business were 18.1% more likely to send false messages than those in other disciplines”*. Det vore intressant att om OJS och EM kunde förklara för mig hur ett ämne som ansvarar utbildningar som producerar individer med denna typ av etik kan anses vara i överstämmelse med Alfred Nobel stadgande i sitt testamente, nämligen att nobelpriset skall ges till för sådant som gjort ”menschligheten den största nytta”.). Tilläggas kan att jag så långt inte blivit uppmärksam på en endaste ny studie som visar på att ekonomistuderande vad gäller pro-socialt agerande positivt skiljer sig från andra studenter.

Ett sjätte problem är att OJS och EM (liksom många andra) menar att den springande punkten är om man kan visa att ekonomistudier leder till mera asocialt beteende av ovanstående typ. Här är jag helt oenig. . Om det är så att ekonomutbildningarna i stor grad attraherar personer/studenter som är benägna till ”free riding”, korrupktion, fusk, ljug och annat sådant oetiskt beteende ställer det enligt min mening extra höga krav på de som ansvarar för och som ledande forskare starkt påverkar dessa utbildningar att med emfas inskräpa hur illa för både marknads- och social effektivitet sådant beteende är. I sitt ovan nämnda anförande hävdade Tore Ellingsen att han i direktionen för Handelshögskolan aldrig fick några klagomål på de studerandes kompetens från näringslivsföreträdarna. Vad man klagade på var istället att *”alltför många nya civilekonomer saknar social kompetens – förmågan eller viljan att fungera väl tillsammans med andra, på alla de plan som är nödvändiga för att organisationen som helhet skall fungera så bra som möjligt.”*

Låt mig påpeka att jag publicerade min första artikel om detta för nu snart 20 år sedan i *Ekonomisk Debatt* där jag med hänvisning till Frank et al. hävdade att det var långt ifrån säkert att ”insikter i ekonomi” bidrar till social och ekonomisk effektivitet. Svenska ekonomer har således haft 20 år på sig att bemöta denna problematik och beforska detta område men jag har inte kunnat hitta en endaste studie av detta slag. Kan detta måne bero om att man varit rädda för vad resultaten skulle uppvisa?

OJS och EM tar förtjänstfull upp betydelsen av att man minskar ”det tämligen ensidiga” fokuset på ”homo-economics” i ekonomutbildningarna. Här är vi självklart eniga men jag vill understryka att problemet inte är egoism utan just benägenheten till ”free-riding” och att detta är två olika saker. Ett problem i detta sammanhang som jag pekat på och som OJS inte berör är ett ekonomiämnet i en nyligen utförd studie visar sig vara den mest isolationistiska disciplinen inom det samhällsvetenskapliga området. Medan ämnen som statsvetenskap, sociologi och filosofi ofta tar intryck av och förhåller sig till ekonomisk forskning råder det omvända förhållandet inom ekonomiämnet. Surveydata visar dessutom att ekonomer är betydligt mera skeptiska till interdisciplinära forskningssamarbeten än historiker, sociologer, statsvetare och psykologer. Ekonomiämnets självvalda isolationism innebär att möjligheten för ekonomistudenter att få intryck av betydelsen av etik och sociala normer för att förhindra ”free-riding” från discipliner som sociologi, statsvetenskap och filosofi, där dessa frågor

väger tungt, måste antas vara starkt begränsad (Fourcade et al., 2015). Risken med ekonomutbildningarna såsom de nu i allmänhet bedrivs är att det skapar aktörer som gemensamt kommer att överlista varandra till sub-optimala jämviktslägen i vilka de på grund av sin bristande tillit låses fast.

Slutligen, OJS och EM tycks mena att man enbart kan presentera extraordinära hypoteser om man har extraordinära belägg. Här är vi oeniga, jag tror att vi alla har nytta av mera extraordinära (out-of-the-box) hypoteser som sedan (som jag nu föreslagit) blir prövade. Om vi som samhällsvetare enbart skulle yttra oss i kontroversiella frågor när vi har absoluta (extraordinära) belägg skulle vi förmodligen aldrig kunna säga någonting av värde. Det skulle bli en smula tråkigt både för oss och, vågar jag tro, även för den läsande allmänheten.

Bo Rothstein

Referenser

CHILDS, J. 2013. Personal characteristics and lying: An experimental investigation. *Economics Letters*, 121, 425-427.

ELLINGSEN, T. 2001. Är ekonomi ett skadligt ämne? (Tal till studenterna, Handelshögskolans diplomering 2001). Mimeo

ETZIONI, A. 2015. The Moral Effects of Economic Teaching. *Sociological Forum*, 30, 228-233.

FOURCADE, M., OLLION, E. & ALGAN, Y. 2015. The Superiority of Economists. *Journal of Economic Perspectives*, 29, 89-114.

FRANK, R. H., GILOVICH, T. D. & REGAN, D. T. 1993. Does Studying Economics Inhibit Cooperation? *Journal of Economic Perspectives*, 7, 159-171.

KASSER, T. 2016 (forthcoming). Materialistic Values and Goals. *Annual Review of Psychology*, 67, 9.1-9.26.

OSTROM, E. 1998. A Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action. *American Political Science Review*, 92, 1-23.

ROTHSTEIN, B. 1996. Är insikter i ekonomi effektiva? *Ekonomisk Debatt*, 46, 33-38.

ROTHSTEIN, B. 2005. Is Political Science Producing Technically Competent Barbarians? *European Political Science*, 4, 3-13.

ROTHSTEIN, B. 2015. Gulty as Charged? Human Well-Being and the Unsung Relevance of Political Science. In: STOKER, G., PETERS, B. G. & PIERRE, J. (eds.) *The Relevance of Political Science*. New York: Palgrave.

SACHS, J. D. 2015. Investing in Social Capital. *In*: HELLIWELL, J. F., LAYARD, R. & SACHS, J. (eds.) *World Happiness Report 2105*. New York: Sustainable Development Solutions Network.

ZINGALES, L. 2012. *A capitalism for the people: recapturing the lost genius of American prosperity*, New York, Basic Books.

: